

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Огняна Георгиева-Тенева

за дисертационен труд за придобиване

на образователната и научна степен „доктор” по професионално направление

3.5. „Обществени комуникации и информационни науки”

(Журналистика – Литературно-художествено книгоиздаване)

Тема на дисертацията:

„УЧЕБНО-ПОМОЩНИ ИЗДАНИЯ НА ЛИТЕРАТУРНАТА КЛАСИКА В БЪЛГАРИЯ

(1990 – 2010 г.).

ИЗДАТЕЛСКИ СТРАТЕГИИ И ПРАКТИКИ”

Докторант: Малина Павлинова Димитрова

Научен ръководител: проф. д-р Алберт Бенбасат

Дисертацията е посветена на книгоиздателски сектор, чиято значимост във видимия план се измерва с масовите тиражи, а в скрития – със сложното и фино влияние върху ценностното формиране на ученика. Избраната тема свидетелства за добра ориентация в съвременното книгоиздаване и книгознание: идентифициран е важен проблем, който досега не е проучван системно. Намерена е не просто една неразработена ниша, а обширно изследователско поле, в което се срещат въпроси от различни научни направления.

Смисълът на избраната тема се мери и със залога за коопериране на науката и бизнеса – дисертационният труд има потенциала да съдейства при усъвършенстване на книгоиздаването и книгоразпространението като стопански дейности. У нас съществува, поне на хартия, политика за утвърждаване на науката не само като социален, но и като икономически фактор, но според официалната статистика постиженията в тази сфера са скромни. Ето защо смятам, че всяка стъпка, утвърждаваща сътрудничеството между науката и икономиката, трябва да бъде подкрепяна.

Учебно-помощните издания на литературната класика са разгледани в междудисциплинарна перспектива, чиято основна координата е книгознанието, а допълнителни оси са филологията, педагогиката, изкуствознанието, икономиката. Малина Димитрова има достатъчно компетентности в това интердисциплинарно научно поле, за да се движи из него сигурно, да го изследва и да синтезира ново знание. Аргументите ѝ стъпват върху множество проучени документи за институционалното литературно образование и за свързаното с него следосвобожденско и днешно книгоиздаване, върху културологични и

книговедски изследвания, върху разработки по педагогика и по икономика. Тази обширна и трудна за систематизация територия е обхваната и анализирана успешно, от нея са извлечени факти, постановки, идеи, които са втъкани в собствената научна постройка.

Целите, задачите, хипотезата, методологията и проблемните ядра, изложени в уводната част, представят прегледно концепцията на изследването и убеждават в нейната релевантност: в теоретичен план се залагат книговедско дефиниране и съдържателно-структурно проучване на наблюдаваните издания, а в прагматичен план – разкриването на специфични пазарни стратегии и практики.

Едното основно твърдение на разработката – за важната образователна роля на учебно-помощните издания на литературната класика, ако звучи познато, то е само в контекста на нашия практически опит на някогашни ученици, на днешни родители, на «редови» читатели, убедени в ползата от подобни книги. Обсъжданият труд превръща това практическо познание в научна теза за изключителното значение на обсъжданите поредици. Резултатите от направените анализи на 16 от тях са осмислени задълбочено и са обхванати в обща концепция, позволила да се конструира множествен образ на изследователския предмет. Специално внимание заслужава успешното дефиниране на учебно-помощните издания – доколкото подобни познати и твърде общи явления поначало трудно се поддават на синтезно научно определяне. Типологизирането на учебно-помощните издания също е плод на максимална изследователска концентрация, то е обхватно и същевременно детайлно, като направените наблюдения разкриват стремеж към строга прецизност и пределна точност. Дисертационният труд разглежда учебно-помощните поредици в контекста на тяхната държавна зададеност и очертава социалните, естетическите и педагогическите им граници.

Наред с общите характеристики на анализиранията издания са представени в съпоставителен план и техните различия. Открити са особености в структурната и съдържателната страна на книгите, в полиграфичното им оформление. С всичко това проблематизацията става обемни и многоаспектни. Малина Димитрова не само анализира, но и оценява наблюдаваните учебно-помощни издания, като стъпва на стабилна аксиология. Именно прилагането на възискателен критерий за учебните поредици е едно от най-важните постижения на разработката: защитено е високото качество на книгоиздаването и на литературното образование у нас. В този ценностен план стои и системата за оразличаване на «конвенционалните» от «комерсиалните» издания, отчитаща професионализма на преводача и редколегията, компетентността на съставителството, стойността на метатекстовете, дидактичната организация на материала, редактирането и текстологичната работа, съблюдаването на авторското право и пр. Специална адмирация заслужава категоричното отхвърляне на адаптациите на художествения текст, подменящи оригинала с

преразказ, при мълчаливо утвърждаване на преобърнатия дискурс като нещо правомерно и дори препоръчително за целите на едно «облекчено» литературно образование. В оптиката на дисертацията подобни търговски трикове са абсолютно неприемливи. Безрезервно подкрепям тази позиция, защото тя защитава естетическия характер на литературната комуникация и смисъла на литературното образование. Защитава и един висок морал в книгоиздаването, който става още по-необходим при адресат на ученическа възраст.

Дисертационният труд постига своята плътност при съблюдаване на класическата теория на аргументацията – всяко твърдение се подкрепя както в плана на разсъдъчните доводи, така и на практическите примери. В аргументативния дискурс са имплицирани компетентностите на докторантката в сферата на филологията (направени са коректни лингвистични наблюдения над ключови за изследването понятия; литературоведски прецизни са коментарите за жанр и език на художествения текст и пр.), изкуствознанието (анализирана е естетическата визия на изданията – шрифтове, графично оформление, дизайн на корицата и пр.) и икономиката (чиито разрези в плана на маркетинга, рекламата, финансите, пазарното функциониране будят респект). Специално искам да подчертая задоволството си от подхода на Малина Димитрова към критическите текстове, съпътстващи художествената творба: защитен е принципът за множественост на интерпретаторските гледни точки, за ценността на всяка обоснована индивидуална рефлексия. Осмислям този факт не само като израз на осведоменост за съвременните тенденции в литературознанието, които отварят простор за субективното конструиране на художествени значения, а и като оценностяване на мисловната свобода, особено важна в младежка възраст, когато формирането на личността протича най-интензивно. В тясна връзка с възприетата литературоведска методология стои имплицитно отстояваният конструктивистки педагогически дизайн, който поставя в центъра на литературното образование ученикът с неговата уникална индивидуалност и специфично възприятие. Оценявам високо умението на Малина Димитрова да удържа единен, непротиворечив изследователски подход в полето на сложните междудисциплинарни взаимодействия и да впрегне този подход за утвърждаване на ценностния плурализъм и критическото мислене.

Практическите примери, с които се подкрепят тезите в дисертацията, са внушителни на брой и убедителни в същността си. Данните за проучваните поредици са подробни и са структурирани в ясни логически редове. Прегледността на фактологичния материал дължи много и на приложенията, които визуализират художествено и техническо оформление, документират изворови данни, привеждат в целостта им специално взети интервюта от издатели, редактори и съставители.

Втората теза – за устойчивостта на изследвания издателски продукт, е защитена с времеви и с «пространствени» аргументи: фактологично се доказва, че разглежданите поредици съпътстват институционалното литературно образование от появата му до днес, и още по-точно – че са неизменна част от него; разкрит е и едновременният интерес на множество издателства към учебно-помощната литература. В макроплан устойчивостта на разглежданите издания е видяна като функция на институционално зададените образователни потребности. Наблюденията в микроплан отчитат конкуретните отношения между издателствата, насочили интереса си към литературнообразователната сфера. С тази част дисертацията допринася за разкриването на печеливши бизнес стратегии, свързани с финансова рентабилност, маркетинг, пазарно поведение, реклама, промоционалност, дарителство и пр. Именно тук откривам и големия потенциал на труда да спомогне за интегрирането наука – бизнес. «Някои от анализиранияте проблеми биха били интересни и полезни за издателите...», се казва в заключителния абзац на разработката. Смятам, че зад това скромно твърдение стои изследователски опит с несъмнен капацитет да подпомага издателския бранш.

Разработката може да бъде анализирана и откъм два нейни неексплицирани, но ясно различими дискурсивни плана: дескриптивен и прескриптивен. Двата плана се четат един друг и взаимно се допълват. Единият се отнася до точното, детайлно описание на «духа» и на «тялото» на учебно-помощните издания, а вторият план – до перформативния акт на защита на «здравия дух» в «здраво тяло», т.е. до утвърждаване само на онези книги, които са продукт на високия филологизъм, професионалната полиграфия и зачетеното авторско право; които са несъвместими с издателското паразитиране, стъпващо върху подмяна на художествения текст с негова съкратена репродукция, пренебрегване на интелектуална собственост, нелоялна конкуренция. В този смисъл дисертацията може да се прочете като агент на социалната отговорност към литературата и образованието, като мисионер на високото качество в книгоиздаването, на почтения бизнес. Сред анализиранияте издателски поредици безспорен първенец по тези критерии е «Малка ученическа библиотека» на издателство «Слово». Тук бих искала да вметна, че макар високата оценка да идва в резултат на обстоен съпоставителен анализ, нейната безусловност оставя известно впечатление за пристрастие, което впрочем е нещо редовно за всяка тема, развивана не само с ум, но и със сърце.

Ще се спра и на някои допуснати неточности, главно в педагогическия план на работата: понятията «обучение» и «образование» неправилно се използват като синоними; Държавните образователни изисквания за учебно съдържание се бъркат с учебните програми; не се прави разлика между «дидактика» и «методика»; съвременни образователни

реалии, като «компетентности» и «учебен план», се отнасят без уговорки и към следосвобожденския период; не е изяснено, че до началото на XX век помагалата не са функция на учебните програми по литература, защото такива все още няма, а по-скоро действат като временен регулатор на слабо институционализираното литературно образование.

В заключение искам да обобщя, че дисертационният труд на Малина Димитрова е приносен поне в две хуманитарни области – книгознанието и педагогиката. Той задълбочено анализира учебно-помощните издания на литературната класика в контекста на културата, литературното образование и редакционно-издателската дейност. Наблюденията върху икономическите механизми в книгоиздаването и книгоразпространението извеждат труда и в перспективата на бизнеса. Полемичната ангажираност с въпросите за качеството на учебно-помощните издания и за безогледната комерсиална изгода придават на разработката допълнителна стойност в сферата на обществената аксиология.

Въз основа на изтъкнатите достойнства на обсъждания дисертационен труд убедено препоръчвам на Малина Димитрова да бъде присъдена образователната и научна степен «доктор».

1 септември 2015 г.

Доц. д-р Огняна Георгиева-Тенева